

การสร้างเส้นทางการเรียนรู้จากโครงการการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้กรอบ
 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา
 Creating Learning Routes from the Creative Economy in Accordance with
 SDGs Projects Aligning with Tourist Attractions in Phayao Province

กรันท์ธรัตน์ คะวัติกุล^{1*}/ พจน์พิตตา ศรีสมพงษ์²/ กิตติพิชญ์ กิตติพรไพบูลย์³/ พันธุ์พิชญ์ ปัญญาฟู⁴
 Krantharat Khawatkun/ Phatpitta Sreesoonpong/ Kittipit Kittipornpaiboon/
 Phanphitchaya Panyafu

^{1*}อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
 Lecturer, Department of Tourism and Hotel Management, School of Business and Communication Arts,
 University of Phayao

อีเมล : krantharat.kh@up.ac.th

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
 Lecturer, Department of Tourism and Hotel Management, School of Business and Communication Arts,
 University of Phayao

อีเมล : phatpitta.sr@up.ac.th

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
 Lecturer, Department of Tourism and Hotel Management, School of Business and Communication Arts,
 University of Phayao

อีเมล : kittipit.ki@up.ac.th

⁴อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
 Lecturer, Department of Japanese, School of Liberal Arts, University of Phayao

อีเมล : phanphitchaya.pa@up.ac.th

DOI: <https://doi.org/10.14456/jhusoc.2026.19>

Received: 12 June 2026 ; Revised: 3 August 2026 ; Accepted: 13 August 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของศูนย์การเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และออกแบบเส้นทางการเรียนรู้เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดพะเยา ภายใต้ SDG 4 SDG 8 และ SDG 12 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ดำเนินการ 2 ระยะ คือการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการทดสอบเส้นทางด้วย familiarization trip ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 75 คน จากภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบศูนย์การเรียนรู้ที่มีศักยภาพ 5 แห่ง ได้แก่ กาละแม โบราณล้านนาเชียงคำ แหล่งเตาเผาโบราณบ้านเวียงบัว ชุมชนทอผ้าบ้านจำไ้ ฟาร์มสุขทางใจ และบ้านสวนแสงดาว โดยภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$) ด้านที่โดดเด่นคือการจัดการองค์ความรู้ ($\bar{X} = 4.53$) และสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.45$) ส่วนการประชาสัมพันธ์และการตลาดควรพัฒนาเพิ่มเติม ($\bar{X} = 4.03$) จากผลดังกล่าว ได้ออกแบบเส้นทาง “สัมผัสงานศิลป์ เยือนถิ่นเกษตรอินทรีย์ ชมวิถีวัฒนธรรม” จำนวน 3 เส้นทาง มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจและมีจิตสำนึกด้านความยั่งยืน ครอบคลุม 6 มิติ ได้แก่ วัฒนธรรม

¹ Corresponding author's E-mail: krantharat.kh@up.ac.th

ศิลปหัตถกรรม เกษตรและธรรมชาติ อาหาร ประวัติศาสตร์ และการมีส่วนร่วม เพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาวของจังหวัดพะเยา

คำสำคัญ : เส้นทางการเรียนรู้, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, วิสาหกิจชุมชน,
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This study aimed to examine the potential of learning centers under the Creative Economy Promotion Project and to design learning routes linked to key attractions in Phayao Province, aligned with SDG 4, SDG 8, and SDG 12. A qualitative case study approach was employed in two phases: semi-structured interviews and route testing via a familiarization trip, involving 75 stakeholders from government agencies, the private sector, local communities, and tourists. Five potential learning centers were identified: Chiang Kham Lanna Traditional Kalamae, Ban Wiang Bua Ancient Kiln Site, Ban Cham Kai Weaving Community, Suk Thang Jai Farm, and Ban Suan Saeng Dao. Overall suitability was rated at the highest level ($\bar{X} = 4.33$), with knowledge management ($\bar{X} = 4.53$) and environmental management ($\bar{X} = 4.45$) identified as the top strengths, while public relations and marketing were found to require further improvement ($\bar{X} = 4.03$). Based on these findings, three learning routes: “Experience the Arts,” “Explore Organic Farming,” and “Discover Cultural Lifestyles” were developed for curious, sustainability-conscious tourists, covering six dimensions: culture, crafts, agriculture and nature, food, history, and participation. These routes serve as a mechanism linking the creative economy with sustainable tourism development in Phayao Province.

Keywords: Learning routes, Creative economy, Sustainable development goals,
community enterprises, Cultural tourism

บทนำ

แนวคิดของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นกรอบแนวทางระดับโลกที่ถูกกำหนดขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีแก่ประชากรโลกโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และไม่ทำลายโอกาสของคนรุ่นต่อไปในการตอบสนองความต้องการของตนเอง United Nations (2015) มหาวิทยาลัยพะเยาได้กำหนดวิสัยทัศน์ “มหาวิทยาลัยสร้างปัญญา เพื่อนวัตกรรมชุมชนสู่สากลอย่างยั่งยืน” ซึ่งได้มีการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าหมายโดยการให้บริการวิชาการเพื่อสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยบรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจภายใต้กรอบเป้าหมายของความยั่งยืน จึงได้มีการดำเนินโครงการการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์จังหวัดพะเยาภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิตตามกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อีกทั้งการขับเคลื่อนการพัฒนาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 (การศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง), เป้าหมายที่ 8 (การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโต

ทางเศรษฐกิจ) และเป้าหมายที่ 12 (การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน) ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นฐาน (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2566)

จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และแหล่งท่องเที่ยวกระจายตัวอยู่ในหลายพื้นที่ ซึ่งสะท้อนศักยภาพในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเหล่านี้ยังขาดการบูรณาการระหว่างการส่งเสริมของภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน รวมถึงยังขาดแนวทางในการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ ที่สามารถถ่ายทอดต่อและต่อยอดได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งแต่ละพื้นที่ยังมีความเป็นเอกเทศ ขาดความเชื่อมโยง และเป็นที่ยึดเพียงเฉพาะกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจและมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์หรือเกิดนวัตกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงนำแนวคิดและหลักการทางการท่องเที่ยวมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่ชุมชนภายในจังหวัดพะเยา โดยแนวคิดและหลักการทางการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกันเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนร่วมกันทั้งชุมชนและผู้มาเยือน ที่ได้มีการเปิดโอกาสการเข้าถึงที่มากขึ้น การสร้างรายได้ มีทางเลือกจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ได้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว หรือเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยว (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2566)

ดังนั้น การวิจัยเรื่องการสร้างเส้นทางการเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยาจึงมีความสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดพะเยา การวิเคราะห์และออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจสร้างสรรค์กับแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งสะท้อนคุณค่าเชิงพื้นที่และมิติทางสังคม เพื่อให้เกิดกลไกการเรียนรู้ การพัฒนาอาชีพ และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน อันเป็นแนวทางหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามเป้าหมาย SDGs และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาในระยะยาว

จากแนวทางและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยที่สะท้อนกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ดังแสดงในภาพ 1 ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ดำเนินงานภายใต้กรอบ SDGs ไปจนถึงการออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยาอย่างบูรณาการ

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา
2. เพื่อสร้างเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ดำเนินการเป็น 2 ระยะต่อเนื่องกัน โดยระยะที่ 1 มุ่งศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา และระยะที่ 2 มุ่งสร้างและทดสอบเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยผลการศึกษาจากระยะที่ 1 ถูกนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่นำไปทดสอบในระยะที่ 2 ต่อไป

1. ผู้ให้ข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ผู้ให้ข้อมูลในระยะนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำกิจกรรม และบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวและความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่จังหวัดพะเยา เนื่องจากมีผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นเครือข่ายชุมชนและแกนนำชุมชนซึ่งบางกลุ่มอาจไม่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปหรือเข้าถึงได้ยาก ผู้วิจัยจึงพิจารณาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติเฉพาะและมีเครือข่ายเชื่อมโยงกันได้ โดยอาศัยการแนะนำจากผู้เข้าร่วมรายแรก ๆ ไปยังผู้ที่มีความเกี่ยวข้องคนต่อไป

ระยะที่ 2 การสร้างและทดสอบเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ผู้ให้ข้อมูลในระยะนี้ ได้แก่ ตัวแทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงราย (กำกับจังหวัดพะเยา) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ตัวแทนบริษัทนำเที่ยว หอการค้าจังหวัดพะเยา YEC รวมถึงตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบ และนักท่องเที่ยวที่สนใจกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการมีคุณสมบัติเฉพาะและเกี่ยวข้องโดยตรง

กับการทดสอบและประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มีความรู้หรือประสบการณ์ที่สามารถสะท้อนมุมมองด้านความเหมาะสม (Appropriateness) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และประโยชน์ (Usefulness) ของเส้นทางการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดผู้เข้าร่วมจำนวน 75 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ระยะที่ 2 การสร้างและทดสอบเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การทดสอบความตรงเที่ยง (Validity)

1.1 ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อความถามและวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ราย เพื่อประเมินความตรงเที่ยงของคำถามแต่ละข้อในแบบประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยข้อความถามแต่ละข้อต้องมีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 จึงจะใช้คำถามดังกล่าว

1.2 ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาทั้งฉบับ (Content Validity Index: CVI) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ราย โดยข้อความถามแต่ละข้อต้องมีค่า CVI มากกว่าหรือเท่ากับ 0.80 จึงจะใช้คำถามดังกล่าว

1.3 ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหารายข้อ (Item Content Validity Index: I-CVI) จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ราย โดยข้อความถามแต่ละข้อต้องมีค่า CVI มากกว่าหรือเท่ากับ 0.80 จึงจะเหมาะสมกับการประเมิน

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

ทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยทดลองเก็บข้อมูลกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยโดยเก็บข้อมูลผ่านแบบประเมินรวมทั้งสิ้น 30 ฉบับ แล้วนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค โดยแบบสอบถามต้องมีค่าสูงกว่าหรือเท่ากับ 0.80 จึงจะถือว่ามีความเชื่อมั่นในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา

1. ผู้วิจัยระบุผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้น โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้น จำนวน 8-12 คนจากหลากหลายบทบาท เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำกิจกรรม ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ได้มุมมองหลากหลายและลดอคติจากเครือข่ายเดียว

2. ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้น โดยการติดต่อและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย ขอความยินยอมและนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์

3. ขอคำแนะนำจากผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้นเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมต่อ โดยใช้วิธีการเมื่อสัมภาษณ์เสร็จ ผู้วิจัยจะขอให้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มต้นแต่ละคน แนะนำบุคคลอื่นที่มีบทบาทหรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2-3 คน

4. ติดต่อผู้เข้าร่วมต่อ (ผู้ที่ถูกแนะนำ) ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อผู้ที่ได้รับการแนะนำ พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย ขอความยินยอม และนัดหมายดำเนินการเก็บข้อมูล

5. ดำเนินการซ้ำเป็นวง โดยผู้วิจัยจะดำเนินการเช่นเดียวกันซ้ำเป็นวง ๆ จนกว่าจะถึงเกณฑ์หยุดเมื่อข้อมูลอิ่มตัว (saturation) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

6. ผู้วิจัยดำเนินการบันทึกเครือข่ายและแหล่งการอ้างอิง โดยจัดเก็บข้อมูลว่าแต่ละผู้เข้าร่วมถูกแนะนำโดยใคร เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายและประเมินความเอนเอียงของกลุ่มตัวอย่าง และมีการรักษาความลับของข้อมูลตามหลักจริยธรรม

ระยะที่ 2 การสร้างและทดสอบเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

1. เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ในระยะที่ 1 เรียบร้อยแล้วจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสร้างเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

2. ดำเนินการจัด Familiarization trip เพื่อให้กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรวมถึงนักท่องเที่ยวได้สัมผัสเกี่ยวกับเส้นทางการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

3. ดำเนินการประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของพื้นที่จังหวัดพะเยา ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีการขอความยินยอมแบบ Action Consent โดยขอความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมการวิจัยในการตอบแบบประเมินในรูปแบบออนไลน์ตามความสมัครใจของแต่ละบุคคล โดยผู้วิจัยจะจัดทำ QR Code ให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทำการสแกนเพื่อตอบแบบประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว

4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของพื้นที่จังหวัดพะเยา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แก่นสาร (thematic analysis) ในการระบุและทำความเข้าใจรูปแบบ และความหมายที่ซ้ำ ๆ กันในชุดข้อมูล โดยผู้วิจัยจะไล่เรียงข้อมูล จัดกลุ่มรหัสเพื่อสร้างแก่นสาร เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้จากโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดพะเยา และสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อการวิเคราะห์ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ของเส้นทางการเรียนรู้

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์จังหวัดพะเยา เพื่อออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Route) ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ SDG 4 SDG 8 และ SDG 12 โดยมีผลการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้

ผลการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 5 แห่งมีจุดเด่นและข้อจำกัดที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ (1) กาละแมโบราณล้านนาเชียงคำ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านดอนไชย ตำบลห้วยวัน อำเภอลี้

คำ มีจุดเด่นด้านภูมิปัญญาอาหารชุมชนไทลื้อที่มีความดั้งเดิมและเชื่อมโยงกับงานบุญงานประเพณี กระบวนการผลิตครบวงจรตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบจนถึงการจำหน่าย เป็นของฝากที่มีชื่อเสียงและสะท้อนการทำงานร่วมกันของชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือกระบวนการผลิตที่ใช้แรงงานสูงและมีความเสี่ยงจากความร้อน พื้นที่รองรับได้ไม่เกิน 10 คนต่อรอบ คุณภาพผลผลิตขึ้นอยู่กับฤดูกาลและทักษะผู้ผลิต รวมถึงยังต้องพัฒนามาตรฐานสุขอนามัยและการสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ (2) แหล่งเตาเผาโบราณบ้านเวียงบัว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนเวียงบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา มีหลักฐานโบราณคดีที่สมบูรณ์ สามารถออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และวิทยาศาสตร์ ทั้งยังเดินทางเข้าถึงได้สะดวก แต่มีข้อจำกัดด้านการแปลงหลักฐานโบราณคดีให้เป็นเรื่องเล่าที่เข้าใจง่าย งบประมาณและกำลังคนในการดูแลรักษา ตลอดจนยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำและศูนย์ข้อมูล (3) ชุมชนอีสาน-ล้านนา บ้านจำไก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ โดดเด่นด้วยอัตลักษณ์อีสานในพื้นที่ล้านนา มีทุนวัฒนธรรมที่จับต้องได้ครบถ้วน ทั้งการทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติ การจักสาน อาหารพื้นถิ่น และการแสดง นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 การประกวดสุดยอดเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์ล้านนาตะวันออก ประจำปี 2567 แต่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของวัตถุดิบตามฤดูกาล การเข้าถึงด้วยขนส่งสาธารณะ และความเสี่ยงด้านการสูญหายของภูมิปัญญาเนื่องจากผู้รู้หลักมีอายุสูง (4) ฟาร์มสุขทางใจ กลุ่มเครือข่ายชุมชนสวนผักพลังหญิง ตำบลแม่คำ อำเภอเมืองพะเยา มีระบบเกษตรผสมผสานและเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงการผลิต การแปรรูป และการบริโภคในพื้นที่เดียว กำลังพัฒนาแนวคิด Farm to Table ทำเลที่ตั้งใกล้เมืองและเข้าถึงได้ง่าย เหมาะกับกลุ่มครอบครัวและการศึกษาดูงาน แต่ยังต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว มาตรฐานสุขาภิบาลอาหาร และการจัดการผลผลิตที่ผันผวนตามฤดูกาล และ (5) บ้านสวนแสงดาว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาและแปรรูปปลาลุ่มน้ำเหียน ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองพะเยา มีจุดเด่นด้านทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ใกล้อ่างเก็บน้ำแม่เหียน มีการเรียนรู้แบบครบวงจรตั้งแต่การเลี้ยงปลานิล การแปรรูป จนถึงการจัดจำหน่าย สื่อสารแนวคิด "จากบ่อสู่จาน" ได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อท้าทายด้านความผันผวนของคุณภาพน้ำตามฤดูกาล มาตรฐานความปลอดภัยอาหาร และการจัดการของเสียจากกระบวนการแปรรูป

2. เส้นทางเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์การเรียนรู้

รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบภาคเอกชนคิดเป็นร้อยละ 49.0 และชุมชนร้อยละ 40.0 โดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง สะท้อนให้เห็นว่ากลไกการขับเคลื่อนหลักอยู่ที่ภาคเอกชนและชุมชนเป็นสำคัญ ในด้านประเภทการท่องเที่ยวที่รองรับ พบว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีสัดส่วนสูงสุดอย่างละร้อยละ 39.5 เท่ากัน ซึ่งสอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่เป็นอัตลักษณ์หลักของจังหวัดพะเยา

2.2 การประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้

ผลการประเมินในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.33 จุดแข็งที่โดดเด่นที่สุดคือ ด้านการจัดการองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งได้รับคะแนนสูงสุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 โดยเฉพาะประเด็นการพัฒนาวิทยากรและผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.93 รองลงมาคือด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และด้านการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ทั้งนี้ ด้านที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด ซึ่งได้รับ

คะแนนต่ำสุดในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 โดยเฉพาะการมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนน่าสนใจมีค่าเฉลี่ยเพียง 3.77 และป้ายหรือเอกสารแนะนำเส้นทางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88

2.3 การออกแบบเส้นทางการเรียนรู้

คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ภายใต้ชื่อ "สัมผัสงานศิลป์ เยือนถิ่นเกษตรอินทรีย์ ชมวิถีวัฒนธรรม" โดยใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 5 แห่งเป็นจุดหลัก เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ประกอบด้วย 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 "งานศิลป์ฝีมือและรสชาติพื้นถิ่น" เป็นโปรแกรม 1 วัน เชื่อมโยงชุมชนกาละแมโบราณไหลลื่นกับบ้านจำไก่อ มุ่งเน้นประสบการณ์ด้านหัตถกรรมและอาหารพื้นถิ่น เส้นทางที่ 2 "สัมผัสธรรมชาติและวิถีเกษตร" เป็นโปรแกรม 2 วัน 1 คืน เชื่อมโยงฟาร์มสุขทางใจกับบ้านสวนแสงดาว มุ่งเน้นประสบการณ์เกษตรอินทรีย์และวิถีพอเพียง และเส้นทางที่ 3 "พะเยารวมรส (สัมผัส)" เป็นโปรแกรม 2 วัน 1 คืน เป็นเส้นทางบูรณาการที่ผสมผสานพื้นที่ทุกแห่งเข้าด้วยกัน เหมาะสำหรับผู้ต้องการประสบการณ์ที่ครบรสในเวลาจำกัด ดังภาพ 2

ภาพ 2

เส้นทางการเรียนรู้

ที่มา คณะผู้วิจัย

2.4 ลักษณะของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับเส้นทางการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก กลุ่มแรกคือนักท่องเที่ยวทั่วไปประกอบด้วยคู่รัก กลุ่มเพื่อน นักท่องเที่ยวเดี่ยว ผู้สูงอายุ และครอบครัว ที่ต้องการประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและการสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น กลุ่มที่สองคือนักท่องเที่ยวศึกษาดูงาน ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ เกษตรกร นักออกแบบและศิลปิน องค์กรและหน่วยงาน รวมถึงสื่อมวลชนและ Content Creator คุณลักษณะร่วมของนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มคือมีความรู้และชอบลงมือทำ เคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มองหาประสบการณ์ที่มีความหมาย พร้อมเปิดใจรับสิ่งใหม่ และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

2.5 ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ

ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากทั้ง 3 เส้นทางครอบคลุม 6 มิติ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ คุณค่าทางวัฒนธรรมของกาลละแมในวิถีไทลื้อ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอีสานและล้านนา และแนวความคิดพึ่งพาตนเองของชุมชน ด้านศิลปะหัตถกรรม ได้แก่ ทักษะงานจักสาน กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผา และงานปั้นดิน ด้านเกษตรและธรรมชาติ ได้แก่ หลักการเกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านอาหาร ได้แก่ กระบวนการแปรรูปผลผลิต ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร และคุณค่าของอาหารอินทรีย์ ด้านประวัติศาสตร์และความศรัทธา ได้แก่ ประวัติศาสตร์อาณาจักรพะเยาโบราณ ความสำคัญของกว๊านพะเยา และแหล่งเตาเผาโบราณในอารยธรรมล้านนา และด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน และการลงมือสร้างสรรค์ผลงานกับช่างฝีมือ

สรุปและอภิปรายผล

1. ศักยภาพพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้

1.1 มิติขององค์ประกอบการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 5 แห่งตามแนวคิดองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวของ Dickman (1997) และ Buhalis (2000) พบว่าพื้นที่ทั้งหมดมีความโดดเด่นด้านสิ่งดึงดูด (Attraction) และกิจกรรม (Activities) อันเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยแต่ละแห่งมีอัตลักษณ์เฉพาะที่สามารถพัฒนาเป็นจุดดึงดูดหลักได้ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมอาหารไทลื้อของกาลละแมบ้านดอนไชยที่ยกระดับของกินให้เป็น "เรื่องเล่าและความหมาย" มากกว่าเพียงสินค้าของฝาก แหล่งเตาเผาโบราณบ้านเวียงบัวที่เป็นแหล่งเรียนรู้บูรณาการหลายศาสตร์ บ้านจำไก่อที่มีอัตลักษณ์ลูกผสมอีสาน-ล้านนาซึ่งหาได้ยาก ฟาร์มสุขทางใจที่โดดเด่นด้วยแนวคิด Farm to Table และบ้านสวนแสงดาวที่มีการเรียนรู้ครบวงจรตั้งแต่การเลี้ยงปลาจนถึงการแปรรูป

จุดแข็งด้านกิจกรรมที่สำคัญคือทุกพื้นที่มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่ผู้มาเยือนสามารถลงมือทำได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการสะท้อนคิดช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ Richards และ Raymond (2000) ที่กล่าวว่าการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพต้องให้ผู้มาเยือนได้พัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ชม หากแต่เป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งทำให้ประสบการณ์มีความหมายจดจำได้มากขึ้น และเอื้อต่อการกลับมาซื้อซ้ำหรือบอกต่อ นอกจากนี้พื้นที่ทั้ง 5 แห่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดได้จริงทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และเชิงประสบการณ์ สอดคล้องกับแนวความคิดเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยวของ Boullón (2006) ที่มองว่าจุดแข็งของระบบท่องเที่ยวคือการทำให้แหล่งต่าง ๆ หนุนเสริมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้ทั้ง 5 แห่ง สามารถต่อยอดเป็นโปรแกรม 1 วันหรือ 2 วัน 1 คืนได้ตามที่คณะผู้วิจัยออกแบบไว้ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Meyer (2004) ที่กล่าวว่านักท่องเที่ยวในเส้นทางที่ดีควรได้ทั้งเรียนรู้ ลงมือทำ ชิม ชื่น และเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเส้นทางเดียวกัน นอกจากนี้ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดีแทคหน่วยปฏิบัติการวิจัยด้านการ ออกแบบเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และบุญมีแล็บ (2564) : อ่างในกลุ่มงานวิจัยและพัฒนาสำนักวิชาการ (2567) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบคลัสเตอร์ (Tourism Cluster) เป็นแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักและพื้นที่ภายในชุมชน

1.2 มิติขององค์ประกอบพื้นที่การเรียนรู้

เมื่อพิจารณาในบริบทของพื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) จุดแข็งหลักของพะเยาไม่ได้อยู่ที่โครงสร้างทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ "คน องค์ความรู้ และกระบวนการถ่ายทอด" ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเส้นทางการเรียนรู้ภายใต้ SDG 4 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิตของ UNESCO (2015) ที่เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและองค์ความรู้ในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การขยายเส้นทางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอจำเป็นต้องสร้างทีมวิทยากรรุ่นใหม่ที่มีทักษะการเล่าเรื่อง การจัดการกลุ่ม และการสื่อความหมายเชื่อมโยงกับ SDG 4 ซึ่งสอดคล้องกับสถานะของจังหวัดพะเยาที่ได้รับการรับรองเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO (UNESCO Global Network of Learning Cities) ในปี ค.ศ. 2022 ซึ่งสะท้อนศักยภาพเชิงพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงกับ SDG 4 อย่างเป็นรูปธรรม (หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่, ม.ป.ป.) ส่วนประเด็นสิ่งแวดล้อมนั้นสะท้อนว่าพื้นที่มีแนวคิดพื้นฐานที่ดีแล้ว แต่ต้องต่อยอดสู่ระบบที่ตรวจสอบได้มากขึ้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงต่อ SDG 12

2. เส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพะเยา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์การเรียนรู้

การที่ศูนย์การเรียนรู้ขับเคลื่อนโดยภาคเอกชนและชุมชนเป็นหลักสอดคล้องกับ Stakeholder Theory ของ Freeman (1984) ที่ชี้ว่าความยั่งยืนขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ และสอดคล้องกับแนวคิด Community-Based Tourism (CBT) ของ Tosun (2000) ที่เน้นให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรของตนเองอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความต่อเนื่องและความรู้สึกเป็นเจ้าของ อย่างไรก็ตาม การที่ภาครัฐไม่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเลยนั้นสะท้อนถึงช่องว่างสำคัญ เนื่องจาก UNWTO (2018) ชี้ว่าการบูรณาการ SDGs ในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับพื้นที่จำเป็นต้องมีความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงภาครัฐ เพื่อให้เกิดกลไกที่สามารถตรวจสอบผลลัพธ์ได้จริง อีกทั้ง การมีส่วนร่วมและพลังชุมชนมีบทบาทต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งอาจเป็นแนวทางให้กลุ่มอื่นส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนระยะยาว (ธนากร, 2567)

ความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงเกษตรสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ ความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงเกษตรสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ UNCTAD (2010) ที่ระบุว่าทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมสามารถแปลงรูปเป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้และผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มได้โดยไม่ต้องพึ่งการลงทุนขนาดใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการทำกาละแมโบราณล้านนา การทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติ และการปั่นเครื่องดินเผา ล้วนเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวลงมือทำและสร้างประสบการณ์เชิงความหมายด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ Richards และ Raymond (2000) ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชนอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 การประเมินความเหมาะสมของศูนย์การเรียนรู้

ผลการประเมินพบว่าศูนย์การเรียนรู้ที่ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนมีโครงสร้างองค์กรที่มั่นคงและผู้นำที่ชัดเจน สอดคล้องกับ Freeman (1984) และ Tosun (2000) อย่างไรก็ตาม กลไกการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและการวางแผนจัดสรรงบประมาณระยะยาวยังคงเป็นความท้าทาย สอดคล้องกับที่ UNWTO (2018) เน้นว่า SDGs ต้องมีตัวชี้วัดที่สามารถตรวจสอบผลลัพธ์ได้จริง มิฉะนั้น SDGs จะคงอยู่เพียงการอ้างอิงเชิงนโยบายที่ขาดความเป็นรูปธรรม ความพร้อมด้านเนื้อหาและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น โดยเฉพาะการพัฒนาวิทยากรและผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิด UNESCO (2015)

ที่เน้นการยกระดับทุนมนุษย์และทุนสังคมผ่านการเรียนรู้ร่วม และสอดคล้องกับงานของ Pine และ Gilmore (1999) ที่กล่าวว่า การออกแบบประสบการณ์เชิงโครงสร้างที่สร้างความทรงจำและความหมายจะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากกว่าการขายสินค้าและบริการทั่วไป ความพร้อมด้านพื้นที่กิจกรรมที่ปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานสอดคล้องกับแนวคิดของ Dickman (1997) ที่ระบุว่า Amenities เป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การมีจุดต้อนรับและจุดบริการข้อมูลที่เป็นระบบยังต้องพัฒนาต่อ โดย Tilden (1957) ชี้ว่าจุดต้อนรับมิใช่เพียงสิ่งอำนวยความสะดวกทั่วไป แต่เป็นพื้นที่สำคัญที่เชื่อมโยงผู้มาเยือนกับเรื่องราวและคุณค่าของพื้นที่ตั้งแต่แรก ซึ่งช่วยกระตุ้นความเข้าใจและสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ก่อนเข้าสู่กิจกรรม ผลการประเมินสะท้อนความเข้มแข็งของการบริหารจัดการร่วมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สอดคล้องกับ Freeman (1984) และ Tosun (2000) แต่ยังคงลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชุมชนเพิ่มเติม โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือวิทยากรที่มีคุณภาพ ผลการประเมินสะท้อนความตระหนักในการดำเนินกิจการตามกรอบ SDG 12 อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การจัดการขยะ น้ำเสีย และระบบติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวยังต้องพัฒนาในเชิงปฏิบัติให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับข้อเสนอของ UNWTO (2018) ที่เน้นความจำเป็นของตัวชี้วัดที่สะท้อนผลลัพธ์จริงมากกว่าการอ้างอิง SDGs ในเชิงนโยบายเท่านั้น ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาดเป็นช่องว่างสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้พบว่าชุมชนชนบทมีศักยภาพสูงด้านการผลิตและภูมิปัญญา แต่ยังขาดทักษะการสื่อสารและการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การที่ทุกพื้นที่มีการใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียได้ค่อนข้างดีมีค่าเฉลี่ย 4.35 แสดงให้เห็นโอกาสในการใช้ช่องทางดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Boullón (2006) ที่ชี้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต้องอาศัยทั้งโครงสร้างพื้นฐานและการสื่อสารที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้อย่างสะดวก

2.3 การออกแบบเส้นทางการเรียนรู้

เส้นทางการเรียนรู้ทั้ง 3 เส้นทางมีความสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดหลายประการ กล่าวคือ เส้นทางที่ 1 สอดคล้องกับแนวคิดของ Meyer (2004) ที่เน้นความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและแนวคิดเดียวกัน เส้นทางที่ 2 สอดคล้องกับแนวคิดของ Pine และ Gilmore (1999) ที่เน้นการเปลี่ยนบริการให้เป็นประสบการณ์ที่น่าจดจำผ่านองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ การศึกษา ความบันเทิง การหลบเร้น และสุนทรียภาพ และเส้นทางที่ 3 สะท้อนความยืดหยุ่นในการออกแบบที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย

ความเชื่อมโยงของทุกเส้นทางกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด เช่น ถ้ำผานางพญา วัดพระธาตุจอมทอง และอนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง สอดคล้องกับทฤษฎีพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของ Boullón (2006) ในส่วนของความเชื่อมโยงกับ SDGs นั้น เส้นทางการเรียนรู้สนับสนุน SDG 4 ผ่านการสร้างโอกาสการเรียนรู้จากระบบที่เปิดกว้างสำหรับทุกกลุ่ม สนับสนุน SDG 8 ผ่านการสร้างบทบาทอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น วิทยากรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ และสนับสนุน SDG 12 ผ่านการใช้วัตถุดิบท้องถิ่น สืบสานวัฒนธรรมการผลิตแบบดั้งเดิมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2.4 ลักษณะของนักท่องเที่ยว

แนวคิดการมุ่งเน้นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากกว่าปริมาณสอดคล้องกับแนวคิดนักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ของ Poon (1993) ที่อธิบายถึงนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการประสบการณ์ที่แท้จริง มีความยืดหยุ่น และมีความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม คุณลักษณะ 6 ประการที่กำหนดไว้ได้รับการรองรับโดยกรอบทฤษฎีต่าง ๆ ประการที่ 1 ความใส่ใจและชอบลงมือทำ สอดคล้องกับ Cohen (1979) Kolb

(1984) และ Richards (1996) ประการที่ 2 การเคารพวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น สอดคล้องกับ TIES (2015) ประการที่ 3 การสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สอดคล้องกับหลักการของ UNWTO ประการที่ 4 การมองหาประสบการณ์ที่มีความหมาย สอดคล้องกับ Macleod (2006) และ Pine และ Gilmore (1999) ประการที่ 5 การพร้อมเปิดใจรับสิ่งใหม่ สอดคล้องกับ Macleod (2006) และ ประการที่ 6 จิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อชุมชนของ Goodwin (2011) คุณลักษณะเหล่านี้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากการท่องเที่ยวเชิงปริมาณสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่เน้นความหมายและความยั่งยืน

2.5 ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ

ประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสอดคล้องกับแนวคิดของ Richards และ Wilson (2006) ที่อธิบายว่าประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งเกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และสอดคล้องกับ UNESCO (2003) ที่ระบุว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชน ประสบการณ์ด้านศิลปหัตถกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Hitchcock และ Teague (2000) ที่ระบุว่าหัตถกรรมพื้นบ้านมีใช้เพียงสินค้าทางการท่องเที่ยว แต่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่ Pine และ Gilmore (1999) ยืนยันว่าการลงมือปฏิบัติสร้างความประทับใจที่ลึกซึ้งและยาวนานกว่าการเป็นเพียงผู้ชม ประสบการณ์ด้านเกษตรและธรรมชาติสอดคล้องกับ Sznajder, Przeborska และ Scrimgeour (2009) ที่นิยามการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้หลักการและกระบวนการทำเกษตรตั้งแต่ต้นจนจบ และสอดคล้องกับ UNDP (2007) ที่ยืนยันว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโมเดลการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับสากล ประสบการณ์ด้านอาหารสอดคล้องกับ Long (2004) ที่นิยามการท่องเที่ยวเชิงอาหารว่าเป็นการแสวงหาประสบการณ์ด้านอาหารที่ไม่คุ้นเคยเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้อื่น และสอดคล้องกับ Bourn และ Prescott (2002) ที่พบว่าผู้บริโภคที่ได้สัมผัสกระบวนการผลิตอาหารอินทรีย์โดยตรงมีแนวโน้มเข้าใจและให้คุณค่ากับห่วงโซ่อาหารที่ปลอดภัยมากกว่าผู้บริโภคทั่วไป ประสบการณ์ด้านประวัติศาสตร์และความศรัทธาสอดคล้องกับ Timothy และ Boyd (2003) และ Shackley (2001) ที่พบว่าประสบการณ์เชิงประวัติศาสตร์และความศรัทธาในพื้นที่ที่ยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตปัจจุบันสร้างผลกระทบทางจิตใจที่ลึกซึ้งต่อนักท่องเที่ยว และประสบการณ์ด้านการมีส่วนร่วมสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) และแนวคิดของ Sofield (2003) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน รวมถึงงานของ Wearing (2001) ที่สนับสนุนว่าการสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนอย่างใกล้ชิดส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและมีความเข้าใจใจต่อผู้อื่นมากขึ้น นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวที่จัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เจ้าของวัฒนธรรมสร้างสรรค์ขึ้นก่อให้เกิดประสบการณ์ ความประทับใจ และความทรงจำที่ดีแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย (ณรงค์ และ ปริญญา, 2563)

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการโครงการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายใต้กรอบ SDGs เข้ากับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนและพื้นที่ในจังหวัดพะเยา นำมาสู่การสร้างสรรคเส้นทางการเรียนรู้ที่สามารถสร้างประสบการณ์ ความประทับใจ และความทรงจำที่ดีแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงสร้างคุณค่าและความยั่งยืนให้แก่พื้นที่ชุมชนในจังหวัดพะเยาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีจุดแข็งหลักในด้านการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ขณะที่ยังต้องพัฒนาในด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด โครงสร้างพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว มาตรฐานความปลอดภัย และกลไกการ

ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ หากได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างเป็นระบบพร้อมกับการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเส้นทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยามีศักยภาพในการเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1.1 ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนร่วมพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ต่อยอดจากองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ เช่น การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ระยะยาว หรือโปรแกรมการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงเศรษฐกิจและตอบสนองต่อตลาดนักท่องเที่ยวเชิงคุณค่าในอนาคต

1.2 มหาวิทยาลัยควรนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน ผ่านการผลิตงานวิจัย บทความวิชาการ หลักสูตรฝึกอบรม และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยในระยะต่อไปควรดำเนินการติดตามผลในระยะ 2-5 ปี เพื่อประเมินความต่อเนื่องของผลลัพธ์ในด้านรายได้ ความเข้มแข็งของชุมชน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการจัดการทรัพยากรของชุมชนในระยะยาว ซึ่งจะช่วยสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายพัฒนาพื้นที่ในระดับจังหวัดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพะเยา. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2566-2570 ฉบับทบทวนปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. <https://surli.cc/ncssgb>
- กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ. (2567). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง*. วิจัยปริทัศน์, (45). <https://surl.li/ruwnnj>
- ณรงค์ พลธิราช, และปริญญา นาคปทุม. (2563). ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 15(2), 77-91. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/242169>
- ธนากร บุญเกิด. (2567). *การขับเคลื่อนความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรผ่านการมีส่วนร่วมและพลังชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่. (ม.ป.ป.). *บทพ. สนับสนุนเสริมพะเยาสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ระดับโลก*. <https://pmua.or.th/2995/>
- Boullón, R. C. (2006). *Planificación del espacio turístico* (4th ed.). Editorial Trillas.

- Bourn, D., & Prescott, J. (2002). A comparison of the nutritional value, sensory qualities, and food safety of organically and conventionally produced foods. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 42(1), 1-34. <https://doi.org/10.1080/10408690290825585>
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00095-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00095-3)
- Cohen, E. (1979). A phenomenology of tourist experiences. *Sociology*, 13(2), 179-201. <https://doi.org/10.1177/003803857901300203>
- Dickman, S. (1997). *Tourism: An introductory text*. Hodder Headline.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Goodwin, H. (2011). *Taking responsibility for tourism*. Goodfellow Publishers.
- Hitchcock, M., & Teague, K. (Eds.). (2000). *Souvenirs: The material culture of tourism*. Ashgate.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Long, L. M. (Ed.). (2004). *Culinary tourism*. University Press of Kentucky.
- Macleod, D. V. L. (2006). *Tourism, globalisation and cultural change: An island community perspective*. Channel View Publications.
- Meyer, D. (2004). *Tourism routes and gateways: Key issues for the development of tourism routes and gateways and their potential for pro-poor tourism*. Overseas Development Institute.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre and every business a stage*. Harvard Business School Press.
- Poon, A. (1993). *Tourism, technology and competitive strategies*. CAB International.
- Richards, G. (Ed.). (1996). *Cultural tourism in Europe*. CAB International.
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS News*, 23, 16-20.
- Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? *Tourism Management*, 27(6), 1209-1223. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.06.002>
- Shackley, M. (2001). *Managing sacred sites: Service provision and visitor experience*. Continuum.
- Sofield, T. H. B. (2003). *Empowerment for sustainable tourism development*. Pergamon.
- Sznajder, M., Przezborska, L., & Scrimgeour, F. (2009). *Agritourism*. CAB International.
- TIES. (2015). *What is ecotourism?* <https://ecotourism.org>
- Tilden, F. (1957). *Interpreting our heritage*. University of North Carolina Press.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. Prentice Hall.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00009-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00009-1)

- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* (A/RES/70/1). <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2010). *Creative economy report 2010: A feasible development option*. UNCTAD.
- United Nations Development Programme. (2007). *Thailand human development report 2007: Sufficiency economy and human development*. UNDP Thailand.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* UNESCO Publishing.
- United Nations World Tourism Organization. (2018). *Tourism and the sustainable development goals: Journey to 2030*. UNWTO.
- Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. CABI Publishing.